

ZÁVERY

Na základe štúdia dostupnej literatúry a výsledkov komparatívneho výskumu špeciálnej vrstvy lexiky, ktorú označujeme ako **detské slová**, resp. **detská lexika** v slovenskom a anglickom jazyku, môžeme konštatovať, že **používanie detských slov je jednou z najcharakteristickejších črt detskej reči a reči orientovanej na dieťa** v oboch jazykoch.

Reč orientovaná na dieťa a **detská reč** sú **dva osobitné registre**, ktoré sa používajú v tej istej situácii: vo vzájomnej komunikácii dospelý, resp. staršie dieťa – dieťa.

Register RD je špeciálnym registrom, ktorý používa dospelý v komunikácii s dieťaťom. Dospelý sa ako komunikačne kompetentný komunikant snaží prispôbovať kognitívnej vybavenosti a komunikačnej kompetencii dieťaťa, a preto zámerne zjednodušuje svoj prejav na takú úroveň, ktorú dieťa dokáže pochopiť. Snaha zjednodušovať je taká silná, že register RD môžeme označiť ako **zjednodušený register**, a práve táto zjednodušenosť je jedným z jeho najšpecifickejších znakov.

Na druhej strane špecifickosť registra DR spočíva v jeho jednoduchosti, ktorá je odrazom nie celkom vyvinutej komunikačnej kompetencie dieťaťa a stupňa jeho poznania, preto **register DR** označujeme ako **jednoduchý**.

Vzájomná komunikácia dospelého a dieťaťa sa odohráva v situácii, pre ktorú je príznačná **vysoká miera citovej zaangažovanosti**. Dieťa vzbudzuje v dospelých nehu a kladné city, ktoré sa odrážajú v ich snahe zexpresívniť svoju výpoveď a podfarbiť ju kladným emocionálnym nábojom. Jedným z prostriedkov expresivizácie je práve používanie detských slov, ktoré sú viac či menej emocionálne zafarbené a tvoria jadro slovnej zásoby registra RD. Tieto detské slová sa v procese vzájomnej komunikácie dospelých a detí postupne dostávajú aj do slovnej zásoby dieťaťa, a teda do slovnej zásoby registra DR. Dieťa však zo začiatku používa len rôzne hláskové varianty týchto lexém, pretože vývin jeho reči ešte nie je ukončený. **Hláskové varianty** sú jedným zo **špecifických znakov registra DR** a vo výraznej miere dokresľujú podobu jeho lexiky. Ak sa ojedinele vyskytnú v registri RD, sú odrazom snahy dospelého napodobniť dieťa a prispôbiť sa mu. Táto tendencia sa však ukázala neporovnateľne slabšia oproti snahe dospelého komunikovať s dieťaťom ako s rovnocenným komunikačným partnerom a stimulovať tak rozvíjanie jeho jazykových schopností. Dôkazom snahy dospelého rozvíjať komunikačnú kompetenciu dieťaťa je aj vysoká frekvencia

používania štylisticky neutrálnych slov. Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že v RD sa prelínajú dve jednoznačné tendencie:

1. snaha zámerne zjednodušovať a prispôsobovať formu aj obsah rečového prejavu kognitívnej vybavenosti a komunikačnej kompetencii dieťaťa, ktorá sa viaže so snahou o zexpresívnenie výpovede a vyjadrenie kladného emocionálneho náboja;
2. snaha komunikovať s dieťaťom ako s rovnocenným komunikačným partnerom, a tak stimulovať jeho rečový vývin, ktorý ovplyvňuje celkový biopsychosociálny vývin dieťaťa.

Domnievame sa, že práve správny pomer týchto dvoch snáh je zárukou primeraného rozvoja rečových schopností dieťaťa.

Ako sme už uviedli, registre RD a DR sa používajú v tej istej situácii a ďalší znak, ktorý majú spoločný, je používanie špeciálnej vrstvy lexiky – detských slov. Na základe spracovania slovenského a anglického materiálu získaného dotazníkovým prieskumom a na základe kritérií stanovených pre detské slová môžeme **detské slová** v slovenčine a angličtine charakterizovať ako všetky slová oboch jazykov **s kladným emocionálnym nábojom, ktoré sa primárne využívajú v reči dospelého orientovanej na dieťa a v detskej reči**. Tieto slová sa delia na:

1. **deminutíva;**
2. **eufemizmy;**
3. **hypokoristiká;**
4. **interjekčné a onomatopoické pomenovania;**
5. **metaforické a metonymické pomenovania.**

Aby sa uvedené slová mohli pokladať za detské slová, musia sa primárne používať v reči orientovanej na dieťa v detskej reči a okrem (4.) majú vzbudzovať a vyjadrovať kladné city.

Pri klasifikácii detskej lexiky sme vychádzali len zo získaného materiálu a v porovnaní so slovenskou detskou lexikou sa v anglickej neobjavili metaforické a metonymické pomenovania. Predpokladáme však, že pri rozsiahlejšom výskume by sa aj v anglickej detskej lexike objavila uvedená trieda slov, a preto sme ju vyčlenili ako osobitnú skupinu detskej lexiky. Domnievame sa tiež, že uvedená definícia detských slov a ich klasifikácia do jednotlivých tried by bola pri rozsiahlejšom výskume veľmi podobná aj v ďalších jazykoch.

Detskú lexiku oboch jazykov dotvárajú už spomínané **hláskové varianty**, ktoré však nepovažujeme za osobitné lexémy, ale len varianty lexém.

Dôkazom prítomnosti vysokej miery expresivity v detských slovách je aj snaha dospelých tvoriť a používať **okazionalizmy**, ktorými sa snažia zexpresívniť svoju výpoveď a vyjadriť tak svoj silný emocionálny vzťah k dieťaťu. Táto tendencia sa tiež potvrdila v oboch jazykoch.

Ako sme už uviedli, primárne sa detské slová používajú najmä v registroch RD a DR. Sekundárne sa môžu detské slová vyskytnúť v akejkoľvek komunikácii, ktorá je citovo zaangažovaná: v „komunikácii“ so zvieratami, rastlinami, medzi zamilovanými, v styku so starými alebo chorými ľuďmi, pri realizácii špecifických komunikačných zámerov, v reklame a pod.

Slovníky slovenskej a anglickej detskej lexiky zostavené zo zozbieraného materiálu na základe stanovených kritérií ukázali detskú lexiku ako nesmierne originálnu a zaujímavú súčasť slovnej zásoby oboch jazykov, a preto nás zaujímala jej fonematická, slabiková, slovnodruhovú, slovotvornú a sémantickú charakteristiku.

Z porovnávania jednotlivých aspektov slovenských a anglických detských slov prítomných v slovníkoch zostavených zo sledovaných lexém vyplynuli tieto závery:

1. Porovnanie fonematickej charakteristiky slovenskej a anglickej detskej lexiky

V slovenskej detskej lexike má spomedzi samohlások jednoznačne najvyššiu frekvenciu krátká samohláska /a/, čo však môže byť spôsobené aj skutočnosťou, že všetky pomenovania v dotazníku boli uvedené v základnom tvare, t. z., že pri substantívach to bol nominatív singuláru, čo zvýšilo frekvenciu tohto vokálu najmä pri substantívach ženského rodu. Napriek tomu si myslíme, že táto samohláska (a jej dlhý pendant /á/) má, čo sa týka vokalického podsystemu slovenskej detskej lexiky, centrálnu postavenie, pretože má primárne postavenie v prvých slovách, ktoré patria do rečového repertoáru detí (pravdepodobne kvôli relatívne ľahkej artikulácii), napr. *mama*, *tata*, *bam* (spadnúť), *a-a* (močiť), *há-há* (spať), *da* (daj), *ham-ham* (jesť, piť).

Vo vokalickom subsysteme anglickej detskej lexiky má jednoznačne najvyššiu frekvenciu symbol /i/, ktorý v angličtine nereprezentuje samostatnú fonému, no jeho existenciu a používanie si vynútila skutočnosť, že rozdiel medzi krátkym /ɪ/ a dlhým /i:/ je v angličtine neutralizovaný v závislosti od umiestnenia v slove, zvukového okolia a prízvuku.

Z viacerých prípadov, v ktorých anglická fonetika uprednostňuje pri transkripcii použitie symbolu /i/, je z hľadiska detskej lexiky podstatná pozícia v neprízvučnej slabike na konci slova končiaceho grafémou „y“ resp. „ey“, kde sa v transkripcii krátke /ɪ/ vôbec nevyskytuje, pretože práve túto grafému obsahujú jediné produktívne deminutívne prípony v angličtine -y, -ey (frekventovaným variantom je aj prípona -ie s rovnakou výslovnosťou), ktoré sú súčasťou neprízvučných slabík na konci slov, napr. *blanky* aj *blankie* /b.lɒŋki/; *breddy* aj *breddie* /bredi/; *doggy* aj *doggie* /d.ɡi/ a pod. Keďže deminutíva patria do jadra detskej lexiky, je najvyššia frekvencia tohto symbolu prirodzená a je zároveň spätne dôkazom vysokej deminutivizácie detskej lexiky v angličtine. Na základe zistení získaných fonematickou analýzou môžeme ďalej konštatovať, že zatiaľ čo v slovenčine sú deminutíva spojené prítomnosťou -k-ového, teda konsonantického prvku, v angličtine túto funkciu plní vokálny prvok /-i/ (pri produktívnych deminutívnych príponách).

Frekvenčné zaťaženie anglických krátkych samohlások /ɪ/, /e/, /ɜ/ viac-menej kopíruje frekvenčné poradie slovenských krátkych samohlások: /o/, /u/, /e/, ktoré sa ukazujú v detskej lexike oboch jazykov rovnako málo zastúpené. Krátke /ɜ/ zároveň potvrdilo svoje miesto na okraji anglického vokálneho subsystému. Na úplnej periférii vokálneho subsystému sa v slovenskej (nielen) detskej lexike nachádza samohláska /ä/ a v angličtine je v tej istej pozícii neutralizovaná nefonéma /u/.

Z porovnania frekvencie dlhých samohlások v slovenskej a anglickej detskej lexike vyplynula táto skutočnosť: Tak ako frekvenčné umiestnenie dlhých samohlások /ó/ a /é/ v detských slovách (na posledných dvoch miestach) kopíruje ich pozíciu na periférii vokálneho subsystému spisovnej slovenčiny ako celku, tak aj v angličtine sa v detskej lexike samohlásky /ɔ:/ a /e:/ objavili na posledných dvoch miestach, a to v rovnakom poradí. Na základe našich zistení sú teda centrálnymi, základnými dlhými samohláskami v detskej lexike oboch jazykov fonémy /á/, /í/, /ú/ v slovenčine, resp. /u:/, /i:/, /ɪ:/ v angličtine a periférnymi /ó/ a /é/, resp. /ɔ:/ a /j:/. Dlhá samohláska /j:/ zároveň potvrdila svoje miesto na okraji vokálneho subsystému angličtiny.

Dvojhlasý sme vzhľadom na odlišnosť týchto foném a rozdielny charakter klasifikácie v analyzovaných jazykoch a ich nízku frekvenciu v detskej lexike oboch jazykov neporovnávali.

Čo sa týka konsonantov v detskej lexike, na základe zistení viacerých autorov patria medzi prvé spoluhlásky v repertoári zvukov, ktoré sa dieťa naučí vyslovovať záverové konsonanty /m/, /p/ a /b/, pretože artikulácia týchto hlások si spomedzi konsonantov vyžaduje

najmenšiu námahu. Podľa našich zistení medzi najfrekventovanejšie konsonantické prvky v detských slovách v slovenčine patria fonémy /k/, /p/, /n/, /b/, /m/ a /č/, pričom /p/ je na 2. mieste, /b/ na 4. a /m/ na 5. mieste v celkovej frekvencii spoluhlások, čo potvrdzuje skutočnosť, že tieto bilabiálne konsonanty patria v slovenskej detskej lexike medzi frekvenčne najzaťaženejšie a patria do jadra konsonantického subsystému detských slov. Frekvenčná analýza konsonantického subsystému anglickej detskej lexiky len overila platnosť tohto tvrdenia, pretože spoluhlásky /b/ a /m/ tu majú jednoznačne najvyššiu frekvenciu a spoluhláska /p/ je na 7. mieste v poradí. Navyše, v prvej desiatke najfrekventovanejších spoluhlások sa objavila takmer kompletná zostava anglických záverových spoluhlások (ústnych /p, t, k, b, d, g/ aj nosových /m, n/); chýba len fonéma /n/ pravdepodobne kvôli svojim špecifickým artikulačným a distribučným vlastnostiam. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že **záverové konsonanty**, a to najmä bilabiály /p, b, m/ **sú v detskej lexike v slovenčine aj angličtine frekvenčne najzaťaženejšie, pretože sú z hľadiska artikulácie pre deti najľahšie na osvojenie**. Toto tvrdenie pravdepodobne platí (aj na základe zistení ďalších autorov) nielen pre slovenčinu a angličtinu, ale oveľa všeobecnejšie – to, čo je pre dieťa z artikulačného hľadiska najjednoduchšie na osvojenie, to sa väčšinou naučí ako prvé bez ohľadu na to, v akej jazykovej societe vyrastá.

V slovenčine má v slovníku detských slov spomedzi konsonantov jednoznačne najvyššiu frekvenciu velárna záverová spoluhláska /k/. K výrazne vyššej frekvencii v detskej lexike (v porovnaní s ostatnými konsonantmi z centra zvukového subsystému) prispela najmä jej prítomnosť v deminutívnych príponách (ako sme už uviedli, *-k-ový* element je v deminutívach v slovenčine v absolútnej väčšine obligatórny).

Analýza konsonantických subsystémov slovenskej a anglickej detskej lexiky ukázala, že tak, ako sa dá vymedziť spoločný repertoár rovnakých foném patriacich do jadra detskej lexiky v oboch jazykoch /p, t, k, b, m, n/, tak sa dá identifikovať aj spoločný repertoár rovnakých foném radiacich sa na jej perifériu (samozrejme, teraz uvažujeme len o fonémach prítomných v oboch jazykoch): /f, j, z, Z/ v angličtine a /ž, ž/ v slovenčine. V slovenčine sa zároveň zoradenie (nielen) periférnych konsonantov podľa frekvencie v detských slovách a v slovnej zásobe ako celku viac-menej zhoduje a rovnaký stav (okrem fonémy /κ/) je aj v angličtine.

Čo sa týka **frekvenčného pomeru medzi spoluhláskami a samohláskami**, detské slová v anglickom slovníku obsahujú spolu 324 spoluhlások a 246 samohlások, dvojhlások a slabičných spoluhlások, frekvenčný pomer medzi nimi je 1,32 : 1. V slovenskej detskej lexike je frekvenčný pomer medzi spoluhláskami a samohláskami 1,37 : 1, teda o 0,05 vyšší

ako v angličtine, čo však predstavuje len zanedbateľný rozdiel. Na základe tohto výsledku môžeme konštatovať, že aj napriek rozdielu v množstve získaného materiálu (z detskej lexiky v slovenčine sme vyabstrahovali spolu 1781 spoluhlások a 1297 samohlások, dvojhlások a slabičných spoluhlások), **je ich frekvenčný pomer v detskej lexike oboch jazykov vyrovnaný.**

Výskyt **spoluhláskových skupín** v slovenskej detskej lexike odráža stav v spisovnej slovenčine: dvojčlenné spoluhláskové skupiny sú spomedzi všetkých spoluhláskových skupín v detských slovách najfrekventovanejšie a najviac z nich sa vyskytuje v intersonantickej pozícii, teda medzi dvoma nositeľmi slabičnosti (na začiatku slova je to 67 dvojčlenných spoluhláskových skupín, v intersonantickej pozícii 293 a na konci slova 1 dvojčlenná spoluhlásková skupina).

Spoluhláskové skupiny vyskytujúce sa v anglickej detskej lexike kopírujú stav spoluhláskových skupín v detskej lexike v slovenčine: **dvojčlenné spoluhláskové skupiny sú spomedzi všetkých spoluhláskových skupín v detských slovách najfrekventovanejšie a najviac z nich sa vyskytuje v intersonantickej pozícii, teda medzi dvoma nositeľmi slabičnosti.** Absencia trojčlenných a štvorčlenných spoluhláskových skupín v anglickej detskej lexike a ich minimálny výskyt v slovenských detských slovách (1 trojčlenná spoluhlásková skupina na začiatku slova, 5 v intersonantickej pozícii) zároveň potvrdzuje jeden zo základných znakov registra DR – jeho jednoduchosť, ktorá je spojená s čo možno najľahšou artikuláciou, a aj registra RD – zjednodušovanie, ktoré je spojené s prispôbovaním sa rečovým schopnostiam dieťaťa.

Predpokladáme, že minimálny, resp. v angličtine nulový výskyt spoluhláskových skupín na konci detských slov je tiež spôsobený samotným charakterom detskej lexiky, ktorá je postavená (aj) na už spomínanom princípe jednoduchosti a zjednodušovania. Okrem toho je potrebné si uvedomiť, že jadrom detskej lexiky sú deminutíva a v deminutívnych príponách sa na ich konci ani v slovenčine, ani v angličtine spoluhláskové skupiny nevyskytujú, čo v zásadnej miere prispieva k nízkej frekvencii spoluhláskových skupín v koncovej pozícii detských slov.

2. Porovnanie slabikovej charakteristiky slovenskej a anglickej detskej lexiky

Na základe frekvencie **dvojslabičných slov v slovenskej detskej lexike** (viac ako polovica) môžeme konštatovať, že **tvoria jadro detských slov**, pričom zo štylistického hľadiska ide najmä o **prvostupňové deminutíva a eufemizmy**. Taktiež môžeme konštatovať, že tieto lexémy sú zároveň aj jadrom registra DR, čo zrejme vyplýva aj z neukončeného vývinu reči.

Trojslabičné slová majú tiež vysokú frekvenciu a patria do jadra detskej lexiky (40 %), avšak vo väčšej miere patria do repertoáru RD, čo potvrdzuje aj celková frekvencia druhostupňových deminutív (tie sú v prevažnej miere trojslabičné): dospelý – 589 druhostupňových deminutív z celkového počtu 2933 deminutív a dieťa – 385 druhostupňových deminutív z celkového počtu 1968 + hláskové varianty. Z uvedeného zároveň vyplýva, že prvostupňové deminutíva najmä v DR vysoko prevažujú nad druhostupňovými: v slovníku dospelých je 67 % zo všetkých deminutív prvostupňových a v slovníku detí je až 80 % deminutív prvostupňových, čo potvrdzuje jednu zo základných vlastností registra DR – jeho jednoduchosť.

Po porovnaní frekvencie jednotlivých typov slabík v detskej lexike s ich celkovou frekvenciou v slovenčine sa na prvých dvoch miestach objavili rovnaké typy slabík: CV a CVC. Tretím najčastejším typom slabiky v slovenčine je otvorený typ slabiky CCV a štvrtým slabika skladajúca sa z jediného prvku – samohlásky (typ V), medzi ktorými sa v detských slovách ešte ukázal zatvorený typ slabiky CCVC. Rozdiel medzi frekvenciou typu CCVC a CCV je však v detskej lexike relatívne malý: 47 : 31. Môžeme teda konštatovať, že detské slová odrážajú stav v slovenčine aj čo sa týka frekvencie jednotlivých typov slabík (nielen jednotlivých typov foném), pretože ich frekvencia v detských slovách a v slovenčine vôbec sa viac-menej zhoduje.

Pomer otvorených a zatvorených slabík v slovenskej detskej lexike je 787 : 507, čo je 1,6 : 1. Môžeme teda konštatovať, že **pre detské slová v slovenčine je charakteristická tendencia k otvoreným slabikám, a to najmä typu CV**.

V anglickom slovníku detskej lexiky je tiež najviac výrazov dvojslabičných, a to až 74,4 % (v slovenčine to je 51 %), ale v porovnaní so slovenskou detskou lexikou je veľmi nízky počet trojslabičných slov – 8,3 % (v slovenčine 40 %). Tento rozdiel je pravdepodobne spôsobený tým, že jadrom trojslabičných slov je v slovenčine bohatý repertoár prvostupňových a najmä druhostupňových deminutív, napr. *hajuškať, dudulka, dupulka*,

mamička, cumlíček, buvinkať, brušinko, ručičky, bavinkať sa, pusinka, hubenka, čistučký, dobručký, dobrunký, špinkavý; zatiaľ čo v angličtine je vyjadrenie rôznej miery toho istého štylistického príznaku obmedzenejšie – v anglickej detskej lexike na základe našich zistení ani neuvažujeme o delení deminutív na prvostupňové a druhostupňové.

Jednoslabičnými slovami v anglickej detskej lexike (až 14 % v porovnaní so stavom v slovenčine – 3 %) sú najmä interjekčné a onomatopoické pomenovania (rovnako ako v slovenčine), napr. *boom, bum, ham, moo, pee, guck* a hypokoristiká *dad, mom*, resp. *mum*.

Štvorslabičné slová sa v slovníku objavili len štyri a viac ako štvorslabičné sa v anglickom slovníku detskej lexiky nevyskytli vôbec (rovnako ako v slovenčine), čo potvrdzuje, že detská lexika je zameraná na jednoduchosť, resp. zjednodušovanie a výskyt dlhších slov by bol v rozpore s touto tendenciou.

Na základe frekvencie **dvojslabičných slov v anglickom slovníku detskej lexiky (tri štvrtiny)** môžeme konštatovať, že **tvoria jeho jadro**, pričom zo štylistického hľadiska ide najmä o **deminutíva a eufemizmy**. Taktiež môžeme konštatovať, že dvojslabičné slová sú zároveň aj jadrom registra DR (spolu s jednoslabičnými slovami), čo samozrejme vyplýva aj z neukončeného vývinu reči dieťaťa.

Dvojslabičné slová s oboma slabikami krátkymi majú aj v slovenskej aj anglickej detskej lexike jednoznačne dominantné postavenie: v slovenskom slovníku je ich 212 (41 %) z celkového počtu 517 detských slov (na druhom mieste (142) sú trojslabičné slová tiež so všetkými slabikami krátkymi); v anglickom slovníku je ich 60 z celkového počtu 121 slov, čo je v podstate polovica.

Z jednotlivých typov slabík má v anglickej detskej lexike najvyššiu frekvenciu zatvorený typ slabiky so štruktúrou CVC (40 %) a na druhom a treťom mieste sú otvorené typy slabík so štruktúrou CV (24 %) a V (22 %). Frekvencia ostatných typov slabík je oveľa nižšia (vždy menej ako 5 %). Pomer otvorených a zatvorených slabík je v anglickej detskej lexike 120 : 120, čo je 1 : 1. V slovenčine, naopak, z jednotlivých typov slabík v detských slovách jednoznačne dominuje otvorený typ slabiky so štruktúrou CV (55,6 %) a vysoko prevyšuje aj druhý typ slabiky v poradí CVC (33 %). Frekvencia ostatných typov slabík je neporovnateľne nižšia (vždy menej ako 3 %). Pomer otvorených a zatvorených slabík je v slovenskej detskej lexike 787 : 507, čo je 1,6 : 1.

Pre detské slová v slovenčine je teda charakteristická tendencia k otvoreným slabikám, a to najmä typu CV a v angličtine je v detskej lexike pomer medzi otvorenými a zatvorenými slabikami vyrovnaný.

3. Porovnanie slovnodruhovej charakteristiky slovenskej a anglickej detskej lexiky

Kategoriálne významy sledovaných slovných druhov (substantív, verb a adjektív) sa aj slovenskej, aj v anglickej detskej lexike formálne vyjadrujú dvojakým spôsobom: (a) v prevažujúcej miere (87 % v slovenčine; 84 % v angličtine) spôsobom zhodným so slovnou zásobou oboch jazykov (t. j. význam predmetnosť je v súlade s morfológickými a syntaktickými vlastnosťami substantív; význam procesualnosť je v súlade s morfológickými a syntaktickými vlastnosťami verb a význam kvalitatívnosť je v súlade s morfológickými a syntaktickými vlastnosťami adjektív) a (b) v menšej miere (13 % v slovenčine; 16 % v angličtine) špecifickým spôsobom, keď je kategoriálny význam daných slovných druhov v nesúlade s ich formálnym stvárnením (teda kategoriálne významy predmetnosti, procesualnosti a kvalitatívnosti sú vyjadrené onomatopoickou formou). Výrazy, v ktorých je prítomná táto **asymetria medzi formou a kategoriálnym významom**, potom zaradujeme v rámci slovných druhov oboch jazykov do **prechodnej kategórie**.

Uvedené zistenia potvrdzujú **nezastupiteľné miesto onomatopoických pomenovaní v detskej lexike oboch jazykov**, pretože umožňujú deťom pomenovať aj také denotáty, na ktorých neutrálne pomenovania im ich (aj) artikulačné dispozície ešte nestačia. Domnievame sa, že to, čo „oprávňuje“ (formálne) onomatopoické pomenovania v detskej lexike vyjadriť významy autosémantických slovných druhov, sú tieto ich vlastnosti: **nenáročnosť artikulácie, bezprostredná zviazanosť so situáciou, prirodzenosť a emocionálnosť**. Všetky tieto charakteristiky onomatopojí sa totiž prelínajú s typickými črtami DR a RD a musia sa preto odrážať aj v ich lexike a existencia a fungovanie týchto pomenovaní v detskej lexike je toho dôkazom.

4. Porovnanie slovotvornej charakteristiky slovenskej a anglickej detskej lexiky

V rámci **slovenskej detskej lexiky** je absolútna väčšina **verb** (77 %) utvorená **sufixáciou**, a to **najmä deminutívnymi príponami** (až 48 % verb príponou **-kat'**); 10 % je utvorených transflexiou; len 3 % sú utvorené prefixáciou; 2 % konfixáciou, konkrétne prefixálno-reflexivizačným postupom a 8 % verb je slovotvorne nemotivovaných. Vo veľkej väčšine sú tieto verbálne deriváty deverbatívami, teda majú verbálny slovotvorný základ (70 z celkového počtu 92 motivovaných lexém), menej verb má interjekcionálny (14) a substantívny (7) slovotvorný základ a len 1 slovotvorný základ je pronominálny.

Z onomaziologických kategórií prevláda modifikačný verbálny typ, a to najmä pre vysokú deminutívnosť pomenovaní, ktorá je v súlade s celkovou charakteristikou detskej lexiky.

Pri **substantívach mužského rodu** je tiež jednoznačne dominantným slovtvorným postupom pri ich tvorení **sufixácia**, a to najmä **deminutívnymi sufixami -ík/-ik** (32 %) a **-ko** (20 %). Ostatné sufixy, napr. *-o*, *-ino*, *-ek*, *-ček/-tek* slúžiace na deminutivizáciu a eufemizáciu pomenovaní sú zastúpené v menšej miere (menej ako 10 %). Z hľadiska slovtvorných základov sú tieto substantívne deriváty desubstantívami (94 %); 5 % má verbálny slovtvorný základ (deverbatíva) a jedno pomenovanie utvorené univerbizáciou má adjektívny slovtvorný základ. **Z onomaziologických kategórií prevláda modifikačný typ, čo vyplýva z vysokej deminutívnosti lexém.**

Rovnako aj pri **substantívach ženského rodu** dominuje pri ich tvorení **sufixácia**, a to najmä **deminutívnym sufixom -ka** (36 %), menej **-ička** (13 %). Ostatné sufixy, napr. *-inka/-enka*, *-očka/-ôčka*, *-ienka*, *-uľa/ula*, *-ina* slúžiace na deminutivizáciu a eufemizáciu pomenovaní sú zastúpené v menšej miere (menej ako 10 %). Z hľadiska slovtvorných prostriedkov sú tieto substantívne deriváty desubstantívami (95 %), 2 % lexém majú verbálny slovtvorný základ (deverbatíva), 3 % majú interjekcionálny slovtvorný základ (ide skôr o výnimky ako o pravidelné tvorenie, preto o reprodukčnom type onomaziologickej kategórie vyhradenej pre verbá neuvažujeme) a jedno pomenovanie utvorené univerbizáciou má adjektívny slovtvorný základ. **Z onomaziologických kategórií dominuje modifikačný substantívny typ, čo vyplýva z vysokej deminutívnosti lexém.**

Substantíva stredného rodu sú v slovenskej detskej lexike tiež tvorené najmä **sufixáciou**, a to najmä **deminutívnym sufixom -ko** (32 %), menej už variantmi sufixu *-atko/-átko/-iatko/-ätko* (14 %). Ostatné sufixy, napr. *-inko*, *-enko*, *-uľo*, *-ičko* slúžiace na deminutivizáciu a eufemizáciu pomenovaní sú zastúpené v menšej miere (každý menej ako 10 %). Z hľadiska slovtvorných prostriedkov sú tieto substantívne deriváty prevažne desubstantívami (77 %) a 23 % lexém má verbálny slovtvorný základ. **Z onomaziologických kategórií prevláda modifikačný substantívny typ (77 %), čo vyplýva z vysokej deminutívnosti lexém; 15 % derivatém patrí do mutačného typu onomaziologickej kategórie a 8 % derivatém do transpozičného typu onomaziologickej kategórie.**

Pri **substantívach v pluráli** je opäť jednoznačne dominantným slovtvorným postupom pri ich tvorení **sufixácia**, a to najmä **deminutívnym sufixom -ky** (34 %). Ostatné sufixy, napr. *-ičky*, *-inky*, *-iky/iky*, *-ičká/-ička*, *-uše*, *-atá* slúžiace na deminutivizáciu

a eufemizáciu pomenovaní sú zastúpené v oveľa menšej miere (každý menej ako 10 %). Z hľadiska slovtvorných prostriedkov sú tieto substantívne deriváty výlučne desubstantívami odvodenými deminutívnymi a lebo inak príznakovými príponami, z čoho vyplýva aj **dominantný typ onomaziologickej kategórie – modifikačný substantívny typ**.

Aj keď v slovníku detských slov sú **adjektíva** zastúpené len v malej miere, na základe ich slovtvornej charakteristiky môžeme konštatovať, že v rámci detskej lexiky pri ich tvorení dominuje **sufixácia**, a to najmä **deminutívnymi sufixami** a ich variantmi. Osobitnou skupinou adjektív sú eufemizmy utvorené **-n-ovým flektivizačným sufixom**, ktorý ich zaraďuje do skloňovacieho typu. Za charakteristické pre detskú lexiku považujeme **zosilňovanie intenzity pri adjektívach vyjadrujúcich kladné kvality**, napr. *dobrunký*, *peknučký* a **zoslabovanie intenzity pri adjektívach vyjadrujúcich záporné kvality**, napr. *špinkavý*. Z hľadiska slovtvorných základov sú tieto deriváty deadjektívami a patria do **modifikačného typu onomaziologickej kategórie**.

V slovenčine je sufixácia najproduktívnejším slovtvorným postupom, takmer dve tretiny slov sú utvorené sufixáciou; **v detskej lexike má sufixácia tiež dominantné postavenie, a to najmä kvôli vysokej deminutívnosti lexém**, z ktorej vyplýva aj prevládajúci typ onomaziologickej kategórie v slovenskej detskej lexike, a to **modifikačný**.

V angličtine je najproduktívnejším slovtvorným postupom kompozícia, avšak v oblasti detskej lexiky sa ako najproduktívnejšia ukázala **sufixácia**, čoho dôvodom je – rovnako ako v slovenskej detskej lexike – vysoká deminutívnosť lexém utvorených pomocou deminutívnych prípon.

Čo sa týka slovtvorných formantov uplatňujúcich sa pri tvorení substantívnych motivátov, anglická detská lexika sa v porovnaní so slovenskou vyznačuje **neporovnateľne menšou rozmanitosťou sufixálnych slovtvorných formantov**, čo je v najvýraznejšej miere ovplyvnené špecifikami rodu substantív v analyzovaných jazykoch (gramatické rozlíšenie tvarov mužského, ženského a stredného rodu substantív sa v slovenčine prirodzene odráža aj v tvaroch deminutívnych prípon, zatiaľ čo v angličtine majú všetky substantíva rovnaké deminutívne prípony, porovnaj napr. slovenské výrazy *psíček*, *kravka*, *zajko* s anglickými lexémami *dogg-ie*, *cow-ie*, *lamb-ie*). Avšak ak by sme aj nebrali do úvahy uvedené rozdiely, inventár anglických deminutívnych prípon je oveľa menší ako inventár slovenských deminutívnych prípon a okrem toho, anglické deminutívne prípony nevyjadrujú také rozdiely v stylistickej hodnote slov ako slovenské (máme na mysli rozdiely v prvostupňových a druhostupňových deminutívach), napr. *mamka*, *mamička*, *maminka*, *mamulienka* a pod. Na

vyjadrenie rozdielov v štylistickej hodnote angličtina používa napríklad už spomínaný výraz „*little*“.

Väčšina **anglických detských substantív** (59 %) je – podobne ako väčšina slovenských detských substantív – utvorená **suffixáciou**, a to najmä **deminutívnymi príponami -ie a -y** (38 % príponou *-ie*; 35 % príponou *-y* a v 19 % lexém boli použité obe tieto prípony). Na základe našich zistení sú to **jediné produktívne deminutívne prípony v oblasti anglickej detskej lexiky**. Slovtvorné základy týchto lexém sú takmer všetky substantívne, ide teda o desubstantíva. Tieto zistenia korešpondujú so stavom v slovenskej detskej lexike – **absolútna väčšina substantívnych derivátov patrí medzi desubstantíva**. **Z onomaziologických kategórií uvažujeme len o modifikačnom substantívnom type, a to najmä pre vysokú deminutívnosť pomenovaní, ktorá je v súlade s celkovou charakteristikou detskej lexiky.**

5. Porovnanie sémantickej charakteristiky slovenskej a anglickej detskej lexiky

Na základe výsledkov spracovania jednotlivých dotazníkov a zostavenia slovenského a anglického slovníka detských slov môžeme detskú lexiku v slovenčine a angličtine rozdeliť do **rovnakých sémantických tried**:

- 1. pomenovania príbuzenských vzťahov** (*mamička, tatinko, babinka, deduško, sestrička, mommy, nannie/y, daddy, grandpa, sissy ...*);
- 2. jedlá a nápoje** (*kašinka, čajiček, chlebiček, mliečko, hamka, mlsanička, breddie/y, milkie, goody, din-din, yummy ...*);
- 3. veci dennej potreby** (*plienočka, postielka, fľaštička, dudulka, nočníček, didee, beddie/y, bot-bot, dum-dum, potty, blankie/y ...*);
- 4. hračky** (*autičko, vláčik, medveďko, zajačik, havinko, miňuška, ballie, choo-choo train, dolly, teddy-bear, bunny-rabbit ...*);
- 5. zvieratá** (*kvičko, cipka, havinko, mňauko, koníček, kozička, doggie/y, duckie/y, cowie, cattie, piggie/y, chickie, froggie ...*);
- 6. časti tela** (*hlavinka, očička, noštek, pusinka, brušulko, rúčatká, belly, botty, footie, leggy-byes, titties, boobies, tummy, willy ...*);
- 7. telesné funkcie** (*papenkať, pijkať, cikušať, kakošiť, hajuškať, ham; pee, pee-pee; wee, wee-wee; poo(h), poo-poo ...*);

- 8. každodenné činnosti** (*kúpkat' sa, hrajkat' sa, maznoškovať sa, bathy-byes, huggie, go walkies ...*);
- 9. vyjadrenie polohy a jej zmeny** (*sadkať si, hopkať si, postavinkať sa, ležkať, sedkať, hapať, bacnúť, boom*);
- 10. kvalitatívne pomenovania** (*peknučký, dobrunký, čistulinký, čačaný, bebený, ickle, yummy, guck, mucky ...*).

Uvedená sémantická klasifikácia detskej lexiky vychádza len z nášho slovenského a anglického slovníka detských slov, v ktorom sú zachytené lexémy používané dospelými v komunikácii s deťmi a deťmi samotnými, a to vo veku 2 – 5 rokov. Predpokladáme, že spracovaním ďalšieho materiálu by pribudlo aj niekoľko ďalších sémantických skupín, aj keď väčšina lexém by sa dala pravdepodobne zaradiť do uvedených sémantických tried, ktoré pokrývajú pomenovania z jadra detskej lexiky. Nepredpokladáme však, že by sa sémantické triedy detských slov rozširovali v súlade s pribúdajúcim vekom dieťaťa a postupným rozširovaním jeho slovnej zásoby, pretože jadro jednotlivých tried tvoria najmä deminutíva a eufemizmy, pri ktorých predpokladáme, že ich používanie v DR a RD s pribúdajúcim vekom detí postupne klesá.

Niektoré sémantické triedy sa môžu navzájom prekrývať, napr. hračky a zvieratá, pretože deti jedným pomenovaním môžu označiť aj plyšové zvieratká, aj zvieratá na obrázkoch v knihe, resp. živé zvieratá.

Čo sa týka **vzťahov medzi formou a významom detských slov v slovenčine**, zo sémantického hľadiska sú **jadrom detskej lexiky monosémické lexémy**, a zároveň je **pre slovenskú detskú lexiku príznačná aj asymetria medzi formou a významom** v tom zmysle, že **absolútna väčšina detských slov je včlenená do vzťahov synonymie, ktorá je založená na kumulácii a rôznych kombináciách štylistických príznakov na kladnej osi expresivity**. Jadro týchto synonymických radov tvoria prvostupňové a druhostupňové deminutíva utvorené od hypokoristík, eufemizmov, neutrálnych, hovorových, pejoratívnych a hrubých slov. Ostatné synonymá tvoriace tieto rady patria medzi hypokoristiká, eufemizmy (niektoré so sekundárnym príznakom regionálnosti), interjekčné a onomatopoické pomenovania a metaforické a metonymické pomenovania. Ojedinelé prípady polysémie potvrdzujú tézu, že čím je slovo frekventovanejšie, tým má viac polysémie: takmer všetky polysémické detské slová patria do jadra detskej lexiky, a sú teda aj vysoko frekventované.

Anglická detská lexika nemá ani vysoké zastúpenie polysémických lexém (7 zo 121; zo sémantického hľadiska sú teda rovnako ako v slovenčine **jadrom anglickej detskej lexiky monosémické lexémy**), ani vysoké zastúpenie synonym (30 lexém zo 121 má aspoň jedno synonymum, no **v porovnaní so slovenčinou sú synonymické rady neporovnateľne chudobnejšie**), čo je v najväčšej miere zrejme spôsobené diametrálne odlišnou situáciou, čo sa týka rozmanitosti deminutívnych prípon v porovnaní so slovenčinou. Okrem toho je detská lexika v slovenčine oveľa bohatšia aj na (v našom chápaní) eufemizmy a svoju úlohu tu určite zohráva aj nižší počet anglických dotazníkov oproti slovenským. Avšak aj napriek tejto skutočnosti si dovoľujeme vysloviť názor, že uvedené výsledky môžu aspoň načrtnúť stav, ktorý by sme mohli označiť ako „základné tendencie v oblasti sémantiky“ v anglickej detskej lexike.

Z jednotlivých charakteristík slovenských a anglických detských slov vyplýva, že v tejto špeciálnej vrstve lexiky používanej v dvoch registroch – v detskej reči a reči orientovanej na dieťa existujú určité univerzálne, ktoré sú identifikovateľné aj v tak typologicky odlišných jazykoch, ako je slovenčina a angličtina. Uvedené závery potvrdzujú viaceré zistenia autorov citovaných v práci, a to nielen čo sa týka vymedzenia, klasifikácie a použitia detských slov ako celkov v DR a RD (máme na mysli lexikálne vlastnosti DR a RD, resp. BT), ale aj ich vnútornej štruktúry a významových vlastností, a zároveň prinášajú nové poznatky, ktoré, ako dúfame, budú aspoň minimálnym prínosom v oblasti detskej lexiky a rozvíjania komunikačnej kompetencie detí.